

مقایسه‌ی صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی در دانشجویان با و بدون رفتارهای اعتیادآور

رقيه کشاورزی^۱، سید موسی کافی^۲، عباس ابوالقاسمی^۲

^۱ کارشناسی‌ارشد روانشناسی عمومی، گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

^۲ دکتری روانشناسی، استاد گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

نام نویسنده مسئول:

رقيه کشاورزی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۱۹

چکیده

هدف این پژوهش مقایسه‌ی صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی در دانشجویان با و بدون رفتارهای اعتیادآور بود. طرح این پژوهش توصیفی، از نوع علی‌مقایسه‌ای بود. شرکت کنندگان در پژوهش ۱۴۳ دانشجوی دارای رفتارهای اعتیادآور بالا، ۳۱۱ دانشجوی دارای رفتارهای اعتیادآور متوسط و ۲۷۲ دانشجوی بدون رفتارهای اعتیادآور بودند که از میان ۷۲۶ دانشجوی دانشگاه گیلان در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مقیاس‌های رفتارهای اعتیادآور (مقیاس استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه جنارو و همکاران، مقیاس اعتیاد غذایی ییل گیرهارت و همکاران، پرسشنامه خرید وسواسی فابر و اوگین)، پرسشنامه دوجین کثیف جنیسون و وبستر و مقیاس کنترل رفتار تکانه‌ای لینام و همکاران استفاده شد. داده‌های پژوهش از طریق تحلیل واریانس چند متغیره تجزیه و تحلیل شدند. نتایج پژوهش نشان داد که دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط نسبت به دانشجویان بدون رفتارهای اعتیادآور، صفات تاریک شخصیت (سایکوپاتی، ماکیاولیسم و خودشیفته) و اضطراب مثبت و منفی بالاتری دارند. این یافته‌ها حاکی است که صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی در شکل‌گیری احتمالی و تشدید انواع رفتارهای اعتیادآور نقش دارند. این نتایج تلویحات مهمی در زمینه کاربرد مداخلات درمانی و آموزشی برای درمان افراد دارای رفتارهای اعتیادآور دارد.

واژگان کلیدی: اضطراب، رفتار اعتیادآور، صفات تاریک شخصیت.

مقدمه

علاقه به رفتارهای اعتیادآور^۱ و تکانشی در بین مردم دنیا رو به افزایش است (ساسمن، لیشا و گریفیث^۲، ۲۰۱۱؛ لیمن و پتنزا^۳، ۲۰۱۳)، به طوری که این موضوع در حال تبدیل شدن به یکی از مسائل مهم جامعه مدرن است. همچنین، دیدگاه‌ها درباره اعتیاد در سال‌های اخیر تغییر کرده است، در حال حاضر یک توافق عمومی در این باره وجود دارد که دو نوع اعتیاد وابسته به مواد و اعتیاد غیر وابسته به مواد داریم که نوع دوم را "رفتارهای اعتیادآور" می‌نامند (آلبانیس و شافر^۴، ۲۰۱۲). تشابهات زیادی بین اعتیاد به مواد و رفتارهای اعتیادآور وجود دارد (زیلبرمان^۵ و همکاران، ۲۰۱۸)، این تشابهات تا جایی است که در بیشتر ویراست‌های اخیر از راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM_5، انجمن روان‌پزشکی آمریکا، ۲۰۱۳) یک زیر طبقه‌ی جدید برای رفتارهای اعتیادآور در طبقه‌ی اختلالات مصرف مواد و اختلالات اعتیادی ایجاد شده است.

مطالعات نشان داده است که شیوع رفتارهای اعتیادآور در جوانان، به خصوص دانشجویان بالا است، به طوری که ابلش، کرتهیکا و بهاراتی^۶ (۲۰۱۹) در پژوهش خود شیوع رفتارهای اعتیادآور در دانشجویان را به صورت درصد بالای اعتیاد به تلفن (۲۸٪/۶)، خرید (۲۲٪/۴) و اینترنت (۲۰٪/۴) به دست آوردند.

رفتار اعتیادآور نوعی رفتار انحرافی است که در آن فرد به منظور تغییر احساسات شدید خود برای فرار از واقعیت‌های موجود و تغییر شرایط روانی بر فعالیت‌های خاص تمرکز می‌کند و شامل اعتیاد به اینترنت، اعتیاد به قمار، رفتارهای جنسی تکانشی، اعتیاد به مواد غذایی، خرید تکانشی، اعتیاد به ورزش می‌شود (کریم و چاهدری^۷، ۲۰۱۲). میان انواع رفتارهای اعتیادآور از جمله اعتیاد به بازی، اعتیاد به قمار، اعتیاد به رابطه جنسی، اعتیاد به ورزش و خرید تکانشی با اختلالات مختلف از جمله افسردگی و اضطراب رابطه معناداری به دست آمده است (استارسیویک و خزال^۸، ۲۰۱۷). اعتیاد به تلفن هوشمند می‌تواند منجر به مشکلات جدی روانی و جسمانی از جمله افسردگی، اضطراب، استرس، کاهش کیفیت خواب و کاهش فعالیت فیزیکی در افراد شود (زی، دانک و وانگ^۹، ۲۰۱۸). اعتیاد غذایی با دوره‌های افسردگی اساسی، دوقطبی، اختلال پوست‌کنی و کاهش کیفیت زندگی رابطه نشان داده است، همچنین با قرار گرفتن زودهنگام در برابر سوءاستفاده‌ی روانی و جنسی نیز ارتباط مستقیم دارد (نوز-نتو^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۸). خرید تکانشی نیز با اختلال افسردگی اساسی و اضطراب فراگیر و کاهش کیفیت زندگی رابطه دارد (ژانگ^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۷).

مطالعات نشان داده است که خصوصیات شخصیت‌های بی‌پروا از جمله صفات تاریک شخصیتی^{۱۲} (شامل خودشیفتگی^{۱۳}، سایکوپاتی^{۱۴} و ماکیاولیسم^{۱۵}) می‌توانند با رفتارهای اعتیادآور مرتبط باشند (کورنر و نوردویک^{۱۶}، ۲۰۰۷). به طوری که نتایج پژوهش یوسفی و تیموری (۲۰۲۰) حاکی از رابطه مثبت بین صفات تاریک شخصیت و آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد بود. افراد دارای ویژگی ماکیاولیسم، جاه‌طلب و خودمحور هستند و تمایل دارند با استفاده از فریب، سلطه‌گری و بهره‌برداری از افراد به اهداف شخصی‌شان برسند (کریستیک و گیز^{۱۷}، ۱۹۷۰). افراد دارای ویژگی سایکوپاتی تکانشگری، بی‌پروایی و ماجراجویی بیشتری از

1. Behavioral addictions

2. Sussman, Lisha & Griffiths

3. Leeman & Potenza

4. Albanese & Shaffer

5. Zilberman

6. Abilash, Keerthika & Bharathi

7. Karim & Chaudhri

8. Starcevic & Khazaal

9. Xie, Dong & Wang

10. Nunes-Neto

11. Zhang

12. Dark personality traits

13. Narcissism

14. Machiavellianism

15. Psychopathy

16. Kornør & Nordvik

17. Christie & Geis

خود نشان می‌دهند و همدلی، احساس گناه و پشیمانی، کمتر در آن‌ها مشاهده می‌شود (گلن، کورزبان و راین^{۱۸}، ۲۰۱۱) و خودشیفتگی به صفاتی مانند بزرگنمایی، برتری، نفوذ و محق بودن اشاره دارد (کوری، مریت، مورگ و پامپ^{۱۹}، ۲۰۰۸). مطابق پژوهش جوناسون و زیگلر هیل^{۲۰} (۲۰۱۷) افرادی که درجات بالاتری از صفات تاریک شخصیتی دارند، آسیب‌پذیری بیشتری برای ایجاد وابستگی به رفتارهای آنلاین دارند زیرا می‌توانند از آن‌ها جهت رسیدن به اهداف جنسی و اجتماعی خود بهره ببرند. کرسابوران و گریفیث^{۲۱} (۲۰۱۸) در مطالعه خود نشان دادند که بین ماکیاولیسم با اعتیاد به اینترنت از طریق قمار آنلاین، خرید آنلاین و بازی آنلاین رابطه وجود دارد، همچنین بین خودشیفتگی و ماکیاولیسم با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی رابطه وجود دارد. نتایج پژوهش بالتا^{۲۲} و همکاران (۲۰۱۹) نیز نشان داد که بین خودشیفتگی و ماکیاولیسم با استفاده مشکل‌زا از تلفن هوشمند رابطه وجود دارد. نتایج پژوهش نوکلا^{۲۳} (۲۰۲۰) نیز نشان داد که بین صفات تاریک شخصیت با اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد. باین‌حال، کرسابوران و دمتروویکس و توسونناش^{۲۴} (۲۰۱۹) و دمیرکیوگلو و کوسه^{۲۵} (۲۰۱۸) در پژوهش‌های خود نشان دادند که تنها سایکوپاتی می‌تواند اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی را پیش‌بینی کند و ماکیاولیسم و خودشیفتگی، تأثیر معنادار کوچکی بر اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی دارند. از سویی سیندرمن و همکاران^{۲۶} (۲۰۱۸) در پژوهش خود بین سایکوپاتی و ماکیاولیسم با رفتارهای اعتیادآور رابطه به دست آوردند درحالی‌که بین خودشیفتگی با رفتارهای اعتیادآور رابطه‌ای به دست نیاوردند.

اضطراب مثبت و منفی^{۲۷} شکل‌های جدیدی از تکانشگری‌اند که احتمالاً با رفتارهای اعتیادآور مرتبط هستند. اضطراب منفی، تمایل شخص برای انجام رفتارهای پرخطر در شرایط تجربه‌ی عواطف منفی و آشفتگی را شامل می‌شود و اضطراب مثبت به تمایل شخص برای انجام رفتارهای پرخطر در شرایط تجربه‌ی عواطف مثبت شدید اشاره دارد (سایدر و اسمیت^{۲۸}، ۲۰۰۸). در مدل بک و نظریات تنظیم هیجان، افراد از رفتارهای اعتیادآور به‌عنوان سازوکاری دفاعی برای مقابله با هیجانات منفی خود استفاده می‌کنند و به سبب عوامل استرس‌زای محیطی به این رفتارها پناه می‌برند که این سازوکار مشابه سازوکار افراد مبتلا به اعتیاد وابسته به مواد است و نقش عواملی همچون اضطراب، افسردگی و عوامل شخصیتی و خودتنظیمی پایین را در ایجاد این رفتارها نشان می‌دهد (دوران، مک‌چارگ و کوهن^{۲۹}، ۲۰۰۷).

با این‌وجود، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که هیجانات مثبت نیز در ایجاد اعتیاد نقش دارند و افرادی که هیجانات مثبت بیشتری را تجربه می‌کنند به دلایلی از جمله کسب لذت، با احتمال بیشتری درگیر رفتارهای پرخطر می‌شوند که این موضوع نیز به سیستم فعال‌ساز رفتاری (BAS) نظریه‌ی گری، اشاره دارد که مطابق آن فعالیت‌هایی که باتجربه‌ی هیجانات مثبت و لذت همراه هستند، می‌توانند موجب ایجاد رفتارهای اعتیادآور شوند (استیونز^{۳۰} و همکاران، ۲۰۱۴). بر اساس پژوهش پورمحسنی کلوری و فرش‌ی (۲۰۱۹) افراد دارای اعتیاد به اینترنت در مقایسه با کاربران عادی، نمرات بالاتری در تکانشگری کسب می‌کنند و عوامل زیستی و روان‌شناختی، می‌تواند فرد را مستعد اعتیاد به اینترنت کند.

پژوهش بساک نژاد، عارفی و ارشدی (۲۰۱۸) نیز نشان داد که بدتنظیمی هیجانی و تکانشگری به‌طور مستقیم در بروز اعتیاد غذایی نقش دارند، همچنین مطابق پژوهش بابایی و همکاران (۲۰۱۷) افراد مبتلا به اعتیاد غذایی تکانشگری بیشتر و

18. Glenn, Kurzban & Raine

19. Corry, Merritt, Mrug & Pamp

20. Jonason & Zeigler-Hill

21. Kircaburun & Griffiths

22. Balta

23. Necula

24. Kircaburun & Demetrovics & Tosuntaş

25. Demircioğlu & Köse

26. Sindermann

27. Negative and positive urgency

28. Cyders & Smith

29. Doran, McChargue & Cohen

30. Stevens

نظم بخشی هیجانی کمتری دارند. کلاتز و مولر^{۳۱} (۲۰۱۷) در فرا تحلیلی نشان دادند که بین خرید تکنشی با سطوح بالای اضطراب مثبت و منفی رابطه وجود دارد. همچنین مطابق پژوهش وندربروک-استیک، استوجک، بیچ و مک کلپ^{۳۲} (۲۰۱۷) بین اضطراب مثبت و منفی با اعتیاد به مواد غذایی و چاقی رابطه وجود دارد. در پژوهش ولز^{۳۳} و همکاران (۲۰۱۶) نیز مشخص شد که افراد مبتلا به اعتیاد غذایی، اضطراب منفی بیشتری را در مقایسه با افراد غیر مبتلا به اعتیاد غذایی نشان می دهند.

به طور کلی، بررسی ها شواهدی از نرخ بالای همپوشانی بین رفتارهای اعتیادآور را نشان می دهند (ساسمن و همکاران، ۲۰۱۱). اگرچه مطالعاتی در زمینه رابطه صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی با رفتارهای اعتیادآور انجام گرفته است، با این حال ارتباط این متغیرها با انواع مختلف رفتارهای اعتیادآور به طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته است. همچنین پژوهشی در زمینه مقایسه تأثیر گروهی متغیرهای مورد پژوهش بر انواع رفتارهای اعتیادآور انجام نگرفته است و تحقیقات اندکی به بررسی رفتارهای اعتیادآور در جوانان و به خصوص در دانشجویان پرداخته است، بنابراین لزوم بررسی عوامل زمینه ساز رفتارهای اعتیادآور جهت طراحی درمان و پیشگیری احساس می گردد. لذا هدف پژوهش حاضر مقایسه ی صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی در دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا، متوسط و بدون رفتارهای اعتیادآور است.

روش پژوهش

این پژوهش توصیفی، از نوع علی مقایسه ای بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ به تعداد تقریبی ۱۸۰۰۰ نفر بودند. نمونه اولیه پژوهش، ۸۰۴ نفر دانشجو بودند که به صورت در دسترس و آنلاین انتخاب شدند و بر اساس نمره کسب شده در مقیاس های رفتارهای اعتیادآور (استفاده آسبزا از تلفن همراه، مقیاس اعتیاد غذایی، پرسشنامه خرید وسواسی)، به سه گروه دارای رفتارهای اعتیادآور بالا (۱۴۳ نفر دارای نمره بالای ۸۰ یعنی یک انحراف بالای میانگین)، متوسط (۳۱۱ نفر دارای نمره بین ۶۰ تا ۸۰ یعنی بین ± 1 انحراف از میانگین) و پایین (۲۷۲ نفر دارای نمره زیر ۶۰ یعنی یک انحراف پایین میانگین) تقسیم شدند. برای تعیین حجم نمونه از نرم افزار **G Power** استفاده شد (فائول و همکاران، ۲۰۰۷) که با در نظر گرفتن آلفای ۰/۰۵ و سطح توان قابل قبول آزمون برابر با ۰/۸۰ و اندازه اثر ۰/۵۰، تعداد افراد در هر زیرگروه حداقل ۱۰۰ نفر به دست آمد، اما برای افزایش اعتبار بیرونی تعداد آزمودنی بیشتری در هر گروه انتخاب شد. ملاک های ورود شامل داشتن رفتارهای اعتیادآور (بر اساس پرسشنامه های مربوطه)، سن (۱۸ تا ۲۸ سال) و تمایل به شرکت در پژوهش و ملاک خروج عدم تکمیل پرسشنامه و تکمیل ناقص پرسشنامه ها بود.

ابزار سنجش

۱- رفتارهای اعتیادآور (الف) پرسشنامه استفاده مشکلزا از تلفن همراه^{۳۴}: این پرسشنامه که توسط جنارو و همکاران^{۳۵} (۲۰۰۷) تهیه شده است، یک پرسشنامه ۲۳ سؤالی است و در یک طیف ۶ گزینه ای (۱- هرگز، ۲- تقریباً هرگز، ۳- برخی اوقات، ۴- اغلب، ۵- تقریباً همیشه، ۶- همیشه) نمره گذاری می شود. ضریب پایایی روش همسانی درونی این مقیاس در دانشجویان اسپانیایی ۰/۸۷ گزارش شده است (جنارو و همکاران، ۲۰۰۷). در ایران گل محمدیان و یاسمی نژاد (۱۳۹۰) در بررسی هنجاریایی این مقیاس بر روی ۷۸۲ دانشجو پایایی آزمون به روش آلفای کرونباخ را ۰/۹۰ گزارش دادند. همچنین ضریب پایایی باز آزمایی مقیاس ۰/۷۱ بود. ب) مقیاس اعتیاد غذایی ییل^{۳۶} (YEAS): مقیاس اعتیاد به مواد غذایی ییل که توسط گیرهارت، کوربین و برونل^{۳۷} (۲۰۰۹) ساخته شده است این مقیاس دارای ۹ سؤال با مقیاس لیکرت ۵ گزینه ای (۰- هرگز، ۱- یک بار در ماه، ۲- دو تا

31. Claes & Müller

32. VanderBroek-Stice, Stojek, Beach & MacKillop

33. Wolz

34. Cell-phon Over-use Scale (COS)

35. Jenaro

36. Yale Food Addiction Scale

37. Gearhardt, Corbin & Brownell

چهار بار در ماه، ۳- دو تا سه بار در هفته، ۴- چهار بار یا بیشتر در هفته) و ۲ ملاک ناراحتی یا افت عملکرد دوگزینه‌ای (۰- خیر، ۱- بله) است. گیره‌ارت و همکاران (۲۰۰۹) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ و از طریق روش باز آزمایی مقیاس (بافاصله چهار ماه) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به دست آوردند. همچنین فلینت^{۳۸} و همکاران (۲۰۱۴) پایایی ابزار را از طریق روش کورد ریچاردسون در دامنه ۰/۷۵ تا ۰/۸۴ به دست آوردند. در ایران نیز ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۷۷ به دست آمد. ج) پرسشنامه خرید وسواسی^{۳۹} فابر و اوگین: پرسشنامه خرید وسواسی توسط فابر و اوگین^{۴۰} (۱۹۹۲) طراحی شده است و دارای ۷ سؤال با مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای (۱- کاملاً مخالفم، ۲- مخالفم، ۳- نظری ندارم، ۴- موافقم، ۵- کاملاً موافقم) است. ضریب آلفای کرونباخ این ابزار توسط توماسی و بوسونرا^{۴۱} (۲۰۱۲) ۰/۹۵ به دست آمد. همچنین چالت بوجو^{۴۲} و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود پایایی ابزار را به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آوردند. در ایران روایی ابزار را رستگار و سیاه سرانی کجوری (۱۳۹۴) از طریق روایی همگرا و روایی واگرا ۰/۵۰ به دست آوردند، همچنین برای ارزیابی پایایی از روش سازگاری درونی استفاده کردند که ضریب پایایی درونی مرکب ۰/۸۷ و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۳ به دست آمده نشان‌دهنده روایی و پایایی قابل قبول ابزار در جامعه ایرانی است.

۲- پرسشنامه دوجین کثیف^{۴۳}: جنیسون و وبستر^{۴۴} (۲۰۱۰) به منظور تهیه نسخه کوتاهی برای سنجش صفات تاریک شخصیتی این پرسشنامه را ساختند که دارای ۱۲ گویه است و از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود میزان تناسب گویه‌ها با وضعیت خود را در مقیاسی ۷ گزینه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) درجه‌بندی کنند. در این مقیاس هرکدام از سه صفت تاریک شخصیت توسط ۴ گویه سنجیده می‌شود. نتایج مطالعه سازندگان مقیاس جنیسون و وبستر نشان داد این مقیاس روایی و اعتبار زیاد و قابل قبولی دارد. سازندگان اصلی ضریب پایایی باز آزمایی را برای کل مقیاس و همچنین زیر مقیاس‌ها در دامنه از ۰/۷۶ تا ۰/۸۷ به دست آوردند. در ایران یوسفی و پیری (۱۳۹۵) ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس را بررسی کردند که نشانگر روایی سازه خوب مقیاس در نمونه ایرانی است و ضریب باز آزمایی پرسشنامه برای کل مقیاس در دامنه بین ۰/۶۶ تا ۰/۸۰ قرار داشت. ضریب همسانی درونی خرده‌مقیاس‌ها بین ۰/۶۸ تا ۰/۷۷ به دست آمد. همچنین ضرایب همبستگی نمره کل صفات تاریک شخصیت با خودشیفتگی، ۰/۵۷؛ با سایکوپاتی، ۰/۴۲ و با ماکیاولیسم، ۰/۵۵ بود.

۳- مقیاس کنترل رفتار تکانه‌ای^{۴۵}: این مقیاس توسط لینام و میلر^{۴۶} (۲۰۰۴) ساخته شد و مشتمل بر ۵۹ ماده است که ۵ بعد رفتار تکانه‌ای (اضطراب منفی، اضطراب مثبت، فقدان تفکر پیشین، فقدان پشتکار، هیجان‌خواهی) اندازه‌گیری می‌کند و شامل ۱۲ ماده برای اضطراب منفی و ۱۴ ماده برای اضطراب مثبت است که با مقیاس لیکرت ۴ گزینه‌ای (۱- کاملاً مخالفم، ۲- مخالفم، ۳- موافقم، ۴- کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شود. اعتبار این آزمون از طریق ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۸۲ تا ۰/۹۴ گزارش شده است و جهت بررسی روایی از روش تحلیل عاملی استفاده شد که نتایج حاصل از آن از تأیید ساختار عاملی این مقیاس حکایت دارد (وایتساید و لینام^{۴۷}، ۲۰۰۱؛ سایدرز و همکاران، ۲۰۰۷). در این پژوهش از دو خرده‌مقیاس اضطراب مثبت و منفی استفاده شد. در ایران جبرائیلی و همکاران (۱۳۹۷) ضریب آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس‌های اضطراب منفی ۰/۸۱ و اضطراب مثبت ۰/۸۶ و کل مقیاس را ۰/۹۰ به دست آوردند.

³⁸. Flint

³⁹. Compulsive Buying Scale

⁴⁰. Faber & o'ginn

⁴¹. Tommasi & Busonera

⁴². Challet-Bouju

⁴³. Dirty Dozen Scale

⁴⁴. Jonason & webster

⁴⁵. Impulsive Behavior Scale (UPPS-P)

⁴⁶. Lynam & Miller

⁴⁷. Whiteside & Lynam

روش جمع آوری اطلاعات

نمونه اولیه پژوهش، ۸۰۴ نفر دانشجو بودند که به صورت در دسترس و آنلاین انتخاب شدند، پاسخگویان با توجیه شدن درباره محرمانه بودن نتایج پژوهش، مقیاس استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه، مقیاس اعتیاد به مواد غذایی، پرسشنامه خرید وسواسی، پرسشنامه دوجین کثیف و خرده‌مقیاس‌های اضطراب مثبت و منفی از مقیاس کنترل رفتار تکانه‌ای را تکمیل نمودند. پس از حذف پرسشنامه‌های مخدوش و داده‌های پرت، ۷۲۶ نفر از افراد را انتخاب شد و بر اساس نمره کل رفتارهای اعتیادآور به سه گروه تقسیم شدند که منظور از رفتار اعتیادآور نمره کل سه مقیاس (مقیاس استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه، مقیاس اعتیاد به مواد غذایی، پرسشنامه خرید وسواسی) بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) استفاده شد.

یافته‌ها

میانگین (و انحراف معیار) سن دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا ۲۱/۶۷ (۲/۷۰)، دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور متوسط با ۲۲/۰۹ (۳/۳۷) و دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور پایین ۲۲/۹۴ (۴/۸۲) بود. اطلاعات جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی شامل توزیع فراوانی دانشجویان بر اساس جنسیت، وضعیت تأهل و مقطع تحصیلی در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: جدول توزیع فراوانی دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا، متوسط

و پایین بر اساس جنسیت، وضعیت تأهل و مقطع تحصیلی

گروه	متغیر	طبقات	فراوانی و درصد	گروه	متغیر	طبقات	فراوانی و درصد
دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا	جنسیت	زن	۱۱۸ (۸۲/۵)	دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا	مقطع تحصیلی	کارشناسی	۱۲۱ (۸۴/۶)
		مرد	۲۵ (۱۷/۵)			کارشناسی ارشد	۱۰ (۷/۰)
		زن	۲۳۷ (۷۶/۲)			دکتری	۱۱ (۷/۷)
		مرد	۷۴ (۲۳/۸)			کارشناسی	۲۶۳ (۸۴/۵)
		زن	۲۴۳ (۸۹/۳)			کارشناسی ارشد	۳۵ (۱۱/۳)
		مرد	۲۹ (۱۰/۷)			دکتری	۱۳ (۴/۲)
دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور متوسط	وضعیت تأهل	مجرد	۱۱۸ (۸۲/۵)	دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور متوسط	مقطع تحصیلی	کارشناسی	۲۶۳ (۸۴/۵)
		متأهل	۲۵ (۱۷/۵)			کارشناسی ارشد	۳۵ (۱۱/۳)
		مجرد	۲۹۳ (۹۴/۲)			دکتری	۱۳ (۴/۲)
		متأهل	۱۸ (۵/۸)			کارشناسی	۲۱ (۷۸/۳)
		مجرد	۲۴۳ (۸۹/۳)			کارشناسی ارشد	۴۹ (۱۸/۰)
		متأهل	۲۹ (۱۰/۷)			دکتری	۱۰ (۳/۷)
دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور پایین	وضعیت تأهل	مجرد	۲۴۳ (۸۹/۳)	دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور پایین	مقطع تحصیلی	کارشناسی	۲۶۳ (۸۴/۵)
		متأهل	۲۹ (۱۰/۷)			کارشناسی ارشد	۳۵ (۱۱/۳)
		مجرد	۲۹۳ (۹۴/۲)			دکتری	۱۳ (۴/۲)
		متأهل	۱۸ (۵/۸)			کارشناسی	۲۱ (۷۸/۳)
		مجرد	۲۴۳ (۸۹/۳)			کارشناسی ارشد	۴۹ (۱۸/۰)
		متأهل	۲۹ (۱۰/۷)			دکتری	۱۰ (۳/۷)

در جدول ۲ شاخص‌های توصیفی از جمله میانگین و انحراف استاندارد و کجی و کشیدگی ارائه شده است. برای بررسی انحراف از بهنجار بودن (۲۰۰۱) از راهبرد مقایسه خارج قسمت اندازه کجی یا کشیدگی بر خطای معیار (تاباچنیک و فیدل^{۴۸}، ۲۰۰۱) و مقایسه این ضریب با جدول توزیع نرمال استفاده شد و با توجه به این که مقادیر چولگی و کشیدگی دو برابر بزرگ‌تر از مقادیر خطای استاندارد چولگی (۰/۴۸) و کشیدگی (۰/۳۳) نیست، توزیع متغیرها بهنجار است. همچنین با توجه به این که مقادیر کشیدگی و چولگی همه متغیرها کمتر از ± 1 هستند، توزیع متغیرها بهنجار است (جورج و مالری^{۴۹}، ۲۰۰۳)، لذا با توجه به توزیع بهنجار متغیرها، استفاده از آماره‌های پارامتریک بلامانع است.

جدول ۲: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
ماکیاولیسم	۸/۶۱	۴/۵۰	۰/۹۹۴	۰/۱۷۰
سایکوپاتی	۱۳/۷۰	۴/۵۵	۰/۱۴۰	-۰/۳۰۰
خودشیفتگی	۲۲/۳۴	۴/۴۱	-۰/۹۱۷	۰/۷۲۲
صفات تاریک شخصیت	۴۴/۶۶	۸/۷۷	۰/۱۷۷	-۰/۵۰۵
اضطراب مثبت	۲۵/۵۵	۷/۴۶	۰/۴۰۱	-۰/۱۰۶
اضطراب منفی	۲۶/۹۷	۶/۶۳	۰/۰۷۸	-۰/۲۴۳
اضطراب کلی	۵۳/۵۹	۱۱/۶۷	۰/۳۰۱	-۰/۱۸۱

برای بررسی تفاوت‌ها در سه گروه از تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) استفاده شد و پیش از استفاده از این آزمون پیش‌فرض‌های آن مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به این که نتایج آزمون لوین برای صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی معنی‌دار نیست ($p > 0/05$)، مفروضه همگنی واریانس برقرار است.

همچنین آزمون باکس برای مؤلفه‌های صفات تاریک شخصیت نتایج $F = 0/950$ ، $p = 0/24$ ، $BOX = 23/563$ و برای اضطراب مثبت و منفی $F = 3/546$ ، $p = 0/02$ و $BOX = 23/371$ نشان داد که این مفروضه برقرار است ($p > 0/01$). به همین دلیل به منظور بررسی توزیع نرمال الگوهای تفاوت از تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) استفاده گردید.

در رابطه با آزمون‌های اعتباری تحلیل واریانس چند متغیره، نتایج آزمون لامبدای ویلکز نشان داد که اثر گروه بر ترکیب مؤلفه‌های اضطراب مثبت و منفی معنادار است ($F = 49/586$ ، $ETA = 0/121$ ، $P < 0/001$). همچنین مجذور اتا نشان می‌دهد که تفاوت بین سه گروه در متغیرهای مورد مطالعه معنادار است و میزان این تفاوت ۰/۱۵۸ است و ۱۵/۸ درصد واریانس اضطراب مثبت و منفی، ناشی از تفاوت‌های گروهی (رفتارهای اعتیادآور) است.

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد بین دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا، متوسط و پایین در میانگین نمرات اضطراب مثبت ($F = 59/014$) و اضطراب منفی ($F = 100/447$) تفاوت دارند ($P < 0/001$).

در رابطه با آزمون‌های اعتباری تحلیل واریانس چند متغیره، نتایج آزمون لامبدای ویلکز نشان داد که اثر گروه بر ترکیب مؤلفه‌های صفات تاریک شخصیت معنادار است ($F = 16/242$ ، $ETA = 0/063$ ، $P < 0/001$). همچنین مجذور اتا نشان می‌دهد که تفاوت بین سه گروه در مؤلفه‌های صفات تاریک شخصیت معنادار است و میزان این تفاوت ۰/۱۵۸ است و ۱۵/۸ درصد واریانس صفات تاریک شخصیت، ناشی از تفاوت‌های گروهی (رفتارهای اعتیادآور) است.

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد بین دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا، متوسط و پایین در میانگین نمرات ماکیاولیسم ($F = 28/261$)، سایکوپاتی ($F = 11/857$) و خودشیفتگی ($F = 20/330$) تفاوت دارند ($P < 0/001$).

جدول ۳: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره برای تعیین تفاوت بین گروه‌ها

⁴⁸.Tabachnick & Fidell

⁴⁹.George & Mallery

متغیر	خرده‌مقیاس‌ها	SS	Df	MS	F	P	Eta	توان آماری
صفات تاریک	ماکیاولیسم	۱۰۶/۲۴۵	۲	۵۳۲/۶۲۲	۲۸/۲۶۱	۰/۰۰۰	۰/۰۷۳	۱/۰۰۰
	سایکوپاتی	۴۷۷/۰۵۸	۲	۲۳۸/۵۲۹	۱۱/۸۵۷	۰/۰۰۰	۰/۰۳۲	۰/۹۹۵
	خودشیفتگی	۷۵۳/۱۵۵	۲	۳۷۶/۵۷۸	۲۰/۳۳۰	۰/۰۰۰	۰/۰۵۳	۱/۰۰۰
اضطراب	اضطراب مثبت	۵۶۷۵/۴۱۹	۲	۲۸۳۷/۷۱۰	۵۹/۰۱۴	۰/۰۰۰	۰/۱۴۰	۱/۰۰۰
	اضطراب منفی	۶۹۳۹/۸۱۸	۲	۳۴۶۹/۹۰۹	۱۰۰/۴۴۷	۰/۰۰۰	۰/۲۱۷	۱/۰۰۰

بر طبق جدول ۴، نتایج آزمون تعقیبی نشان می‌دهد که دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط، نمرات بالاتری نسبت به دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور پایین در اضطراب مثبت و منفی کسب کردند ($P < 0/001$). همچنین دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط، نمرات بالاتری نسبت به دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور پایین در ماکیاولیسم، خودشیفتگی و سایکوپاتی و اضطراب مثبت و منفی کسب کردند ($P < 0/001$).

جدول ۴: مقایسه‌ی زوجی LSD به منظور بررسی تفاوت گروه‌ها

متغیر	گروه i	گروه j	S-W	متغیر	گروه i	گروه j	S-W
سایکوپاتی	رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور پایین	۲/۰۸۷*	اضطراب مثبت	رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور پایین	۶/۸۷۲*
	رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۰/۷۴۶		رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور متوسط	۱/۸۵۲*
	رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۱/۳۴۱*		رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۵/۰۱۹*
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۰/۷۴۶		رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور بالا	-۱/۸۵۲*
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۱/۳۴۱*		رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۵/۰۱۹*
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور بالا	۲/۰۸۷*		رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور بالا	-۶/۸۷۲*
ماکیاولیسم	رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور پایین	۳/۰۸۴*	اضطراب منفی	رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور پایین	۷/۹۸۹*
	رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۱/۰۳۴*		رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور متوسط	۲/۹۱۵*
	رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۲/۰۵۱*		رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۵/۰۷۴*
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۱/۰۳۴*		رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور بالا	-۲/۹۱۵*
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۲/۰۵۱*		رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۵/۰۷۴*
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور بالا	-۳/۰۸۴*		رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور بالا	-۷/۹۸۹*
خودشیفتگی		رفتار اعتیادآور پایین	۲/۴۰۷*				

	رفتار اعتیادآور بالا	رفتار اعتیادآور متوسط	۰/۴۰۹
	رفتار اعتیادآور متوسط	رفتار اعتیادآور پایین	۱/۹۷۱*
		رفتار اعتیادآور بالا	-۰/۴۰۹
	رفتار اعتیادآور پایین	رفتار اعتیادآور متوسط	-۱/۹۷۱*
		رفتار اعتیادآور بالا	-۲/۴۰۷*

بحث و نتیجه گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط، نمرات بالاتری نسبت به دانشجویان بدون رفتارهای اعتیادآور در صفات تاریک شخصیت و خرده مقیاس‌های آن (ماکیاولیسم، سایکوپاتی و خودشیفتگی) و اضطراب مثبت و منفی به دست می‌آورند و بین این سه گروه تفاوت معناداری وجود دارد.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر مبنی بر بالاتر بودن صفات تاریک شخصیت در افراد دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط نسبت به افراد بدون رفتارهای اعتیادآور با نتایج پژوهش‌های ابوالقاسمی و دشتی (۲۰۱۸)، کرسابوران و گریفیث (۲۰۱۸)، لوزر و همکاران (۲۰۱۹)، بالتا و همکاران (۲۰۱۹)، نوکلا (۲۰۲۰) هم‌خوان و با نتایج پژوهش‌های سیندرمن و همکاران (۲۰۱۸)، دمیرکیقلو و همکاران (۲۰۱۸) و کرسابوران و همکاران (۲۰۱۹) ناهم‌خوان است. در تبیین یافته‌های حاصل از این پژوهش باید مطرح کرد که افراد دارای صفات تاریک شخصیت (سایکوپاتی، ماکیاولیسم و خودشیفته) در ویژگی‌هایی مانند لذت‌جویی، خودکنترلی پایین، خصومت و بدبینی، بی‌باکی، نبود اضطراب، نگرش فاقد نگرانی مشترک هستند و برای این افراد به تأخیر انداختن پاداش‌های فوری جهت رسیدن به پاداش‌های بلندمدت بسیار دشوار است و در پی کسب لذت‌های آنی هستند، حتی اگر انجام آن کار در بلندمدت با عواقب ناگواری همراه باشد، از این‌رو با احتمال بیشتری به رفتارهای تکانشی و اعتیادآور از جمله اعتیاد به تلفن هوشمند، اعتیاد غذایی و خرید تکانشی رو می‌آورند. این موضوع با مفهوم سیستم فعال‌ساز در نظریه گری همخوانی دارد که در آن پرداختن افراد به فعالیت‌های لذت‌بخشی موجب رهایی دوپامین در مسیر مزولیمبیک می‌شوند که می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد و تداوم اعتیاد به این‌گونه فعالیت‌ها گردد.

افراد دارای صفت سایکوپاتی به‌عنوان نحس‌ترین صفت تاریک شخصیتی، از عدم حساسیت نسبت به تنبیه و حساسیت نسبتاً زیاد نسبت به پاداش رنج می‌برند به‌طوری‌که عواقب کارها را پیش از انجام در نظر نمی‌گیرند که می‌تواند موجب تنبیه، دستگیری، ناراحتی یا پشیمانی آنان گردد و این موضوع با نقص در سیستم بازداری رفتاری گری همخوان است که مسئول بازداری رفتارهایی است که تنبیه را به دنبال دارند (آزاد فلاح، اوژند و رسول‌زاده طباطبائی، ۲۰۱۶) و می‌تواند موجب گرایش این افراد به رفتارهای اعتیادآوری مانند اعتیاد به خرید بدون توجه به عواقب مالی نظیر مشکلات اقتصادی و بدهکاری، مصرف غذاهای پرکالری بدون توجه به مشکلات سلامتی مثل چاقی بیمارگون و استفاده بیش‌ازحد از تلفن همراه بی‌توجه به مسئولیت‌های شغلی و تحصیلی در آنان گردد. از سوی دیگر سیستم فعال‌ساز رفتاری در افراد سایکوپات قوی‌تر از سایر افراد است (فالز و دیندو، ۲۰۰۹) بنابراین بیشتر از سایر افراد به دنبال کسب لذت و تجربه هیجانات مثبت هستند که می‌تواند زمینه‌ساز گرایش این افراد به رفتارهای اعتیادآوری مانند اعتیاد به مواد غذایی، اعتیاد به خرید و اعتیاد به رفتارهایی مانند قمار آنلاین، رابطه جنسی آنلاین، خرید آنلاین و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن‌های هوشمند گردد (کرسابوران و گریفیث، ۲۰۱۸).

در زمینه رابطه ماکیاولیسم با رفتارهای اعتیادآور نیز می‌توان گفت از آنجایی که افراد ماکیاولیسم با داشتن ویژگی‌هایی مانند توافق‌جویی پایین، ناگویی هیجانی بالا، هوش هیجانی پایین (آستین، فارلی، بلک و مور^{۵۱}، ۲۰۰۷؛ جوناسون و کراس^{۵۲}، ۲۰۱۳؛ دیشانگ^{۵۳} و همکاران، ۲۰۱۷) در روابط اجتماعی دنیای واقعی دچار مشکل هستند، ممکن است در روابط آنلاین احساس راحتی بیشتری داشته باشند و روابط آنلاین را به روابط رودررو ترجیح دهند که این امر می‌تواند زمینه‌ساز اعتیاد به تلفن هوشمند گردد. از سویی زمانی که دانشجویان ماکیاولیسم با دانشجویان غیر ماکیاولیسم مقایسه شدند، افسردگی بیشتری را نشان دادند (بکیر^{۵۴} و همکاران، ۲۰۰۳) که نشان می‌دهد اعتیاد به رفتارهای اعتیادآور در افراد ماکیاولیسم می‌تواند به دلیل افسردگی و کنترل هیجانات منفی ناشی از آن باشد و افسردگی می‌تواند یک پیش‌بینی کننده پایدار برای ایجاد وابستگی به رفتارهای اعتیادآور باشد. همچنین این افراد دیدگاه ابزارگرایانه نسبت به دیگران دارند که می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی جهت رسیدن به اهداف خود استفاده کنند.

مطالعات انواع مختلفی از خودشیفتگی را نشان می‌دهند (رز^{۵۵}، ۲۰۰۲). همچنین مطالعات متعددی درباره‌ی تمایز بین جنبه‌های متظاهر^{۵۶} و آسیب‌پذیر^{۵۷} خودشیفتگی انجام گرفته است. به نظر می‌رسد که خودشیفتگان آسیب‌پذیر نسبت به ارزیابی دیگران بسیار حساس هستند و در نتیجه در تنظیم هیجانات و رفتارهای خود دچار اختلال می‌شوند. از سوی دیگر گفته می‌شود خودشیفتگی آسیب‌پذیر شامل احساس حقارت، ناتوانی و شرم می‌شود که می‌تواند موجب شود این افراد به راهبردهای مقابله‌ای ناسازگارانه از قبیل استفاده‌ی بی‌رویه از مواد غذایی، خرید یا تلفن هوشمند جهت کاهش هیجانات منفی و اجتناب از آن‌ها رو آوردند که به‌طور موقت موجب کاهش این احساسات منفی در افراد می‌شود و از این‌رو سبب تقویت این رفتارها می‌گردد که با نظریه رفتارگرایی هم‌خوانی دارد که در آن گریز از تنبیه و احساسات ناخوشایند یا کسب لذت می‌تواند سبب قوی شدن پاسخ نسبت به محرک‌های خاصی گردد و زمینه‌ساز ایجاد اعتیاد به آن محرک شود. افراد خودشیفته متظاهر نیز تمایل دارند که توسط دیگران به رسمیت شناخته شوند و مورد احترام و تحسین قرار بگیرند و نیاز فراوانی به مورد توجه بودن و تثبیت عزت‌نفس بزرگنمایی شده خود دارند. از این‌رو فضای مجازی یا خرید کردن را ابزار مناسبی در جهت پاسخ دادن به این نیازهای خود از قبیل نیاز به تحسین شدن و خودارائه‌گری می‌یابند.

به‌طور کلی به نظر می‌رسد که افرادی که نمرات بالاتری در صفات تاریک شخصیت کسب می‌کنند، دارای افکار، نگرش‌ها و رفتارهای خاصی هستند که موجب خودکنترلی پایین و عدم خویشتن‌داری در آن‌ها می‌شود، در نتیجه می‌تواند موجب آسیب‌پذیری آن‌ها در برابر رفتارهای لذت‌جویانه و اعتیادآور از جمله اعتیاد به تلفن هوشمند، اعتیاد غذایی، اعتیاد به خرید گردد. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که افراد دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط و نمرات بالاتری نسبت به افراد بدون رفتارهای اعتیادآور در اضطراب مثبت و منفی که از مؤلفه‌های تکانشگری هستند، به دست می‌آورند که این موضوع با نتایج تحقیقات پورمحسنی کلوری و فرش^{۵۸} (۲۰۱۹)، بساک نژاد و همکاران (۲۰۱۸)، وندربروئیک و همکاران (۲۰۱۷) و کلاز و مولر (۲۰۱۷) همسو است. در تبیین این پدیده می‌توان گفت که تکانشگری شامل نداشتن برنامه‌ریزی است که با منافع کوتاه‌مدت و هزینه‌ها و خسارات بلندمدت همراه است. این گرایش در افراد دارای رفتارهای اعتیادآور بسیار رایج است. همچنین بر اساس نظریات تنظیم هیجانات، افرادی که در تنظیم هیجانات خود، دچار مشکل هستند با احتمال بیشتری برای کاهش هیجانات منفی خود به رفتارهای اعتیادآور رو می‌آورند (تیس^{۵۹} و همکاران، ۲۰۰۱). عدم توانایی در تنظیم هیجانات به‌عنوان یکی از علل ایجادکننده و تداوم‌بخش رفتارهای اعتیادآور است و وابستگی به رفتارهای اعتیادآور و تداوم آن‌ها ناشی از ناتوانی در مقابله مؤثر با هیجان‌ها و مدیریت آن‌ها و راهبردهای پایین تنظیم هیجان به‌ویژه در شرایط تجربه‌ی هیجانات شدید است (خانتزین، دادز و برهم^{۶۰}، ۲۰۰۵).

51. Austin, Farrelly, Black & Moore

52. Jonason & Krause

53. DeShong

54. Bakir

55. Rose

56. Grandiose

57. Vulnerable

58. Tice

59. Khantzian, Dods & Brehm

به نظر می‌رسد این افراد برای گریز از هیجانات منفی خود به رفتارهای اعتیادآور رو می‌آورند. طبق نظریه رفتارگرایی نیز هر آنچه موجب اجتناب از تنبیه یا کسب لذت شود، تقویت می‌شود، در نتیجه افراد می‌توانند به رفتارهای اعتیادآور مختلفی همچون اعتیاد به قمار، اینترنت، تلفن همراه و دیگر رفتارهای اعتیادآور که با پاداش‌های روانی، هیجانی یا اجتماعی همراه هستند، وابسته شوند و آن‌ها را به عنوان به راهکاری برای اجتناب از موقعیت در نظر بگیرند. اگر فرد به این نتیجه برسد که رفتاری مانند استفاده از تلفن همراه می‌تواند برای او شرایطی را فراهم کند که از واقعیت‌ها و عوامل ناراحت‌کننده اجتناب کند، احتمال این که این رفتار را در آینده نیز تکرار کند افزایش خواهد یافت و این فرار از عوامل ناخوشایند برای او تقویت‌کننده محسوب می‌شود و به مرور باعث افزایش آن رفتار می‌گردد؛ بنابراین نکته اصلی در اعتیاد به رفتارهای اعتیادآور پاداشی است که افراد دریافت می‌کنند. برای مثال در اعتیاد به تلفن همراه فرد می‌تواند به جنبه‌هایی مانند احساس لمس صفحه‌نمایش، یا دریافت لایک در شبکه‌های اجتماعی شرطی شود و این تقویت‌کننده‌های ثانویه موجب ایجاد وابستگی به رفتارهای اعتیادآور شود (رشید، ۱۳۸۷).

همچنین در رابطه‌ی اضطراب مثبت با رفتارهای اعتیادآور نیز می‌توان بیان داشت که افراد دارای رفتارهای اعتیادآور در شرایط تجربه‌ی هیجانات بسیار مثبت، گرایش به لذت‌جویی و انجام رفتارهای تکانشی با پاداش‌های کوتاه‌مدت دارند و نسبت به عواقب بلندمدت رفتارهای خود بی‌تفاوت‌اند که با سیستم فعال‌ساز رفتاری گری هم‌خوان است و در آن بر فعالیت‌های تکانه‌ای تأکید می‌شود که باعث تجربه هیجانات مثبت، لذت و در نتیجه رفتارهای اعتیادآور می‌شوند و از آنجایی که انجام رفتارهای اعتیادآور موجب ترشح دوپامین در بخش مزولیمبیک مغز شده، سبب ایجاد لذت در افراد می‌شود و از این طریق باعث تداوم رفتارهای اعتیادآور می‌گردد و همین امر می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد رفتارهای اعتیادآور در آنان گردد.

به‌طور کلی نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که دانشجویان دارای رفتارهای اعتیادآور بالا و متوسط نمرات بالاتری را در متغیرهای صفات تاریک شخصیت و اضطراب مثبت و منفی نسبت به دانشجویان بدون رفتارهای اعتیادآور کسب می‌کنند که با مطالعات یوسفی و تیموری (۲۰۲۰) و بساک نژاد و همکاران (۲۰۱۸) در جمعیت دانشجویان ایرانی همخوان است. در تبیین این پدیده می‌توان گفت دانشجویان به سبب عوامل مختلفی از جمله: احساس تنهایی، سختی امتحانات و دوری از خانواده بیشتر در معرض اضطراب و افسردگی و در نتیجه درگیر شدن در رفتارهای تکانشی و اعتیادآور قرار دارند و از آنجایی که رفتارهای اعتیادآور درواقع همان رفتارهای روزمره‌ی ما از قبیل غذا خوردن، خرید کردن و استفاده از تلفن هوشمند را در برمی‌گیرند، در اکثر مواقع نادیده گرفته می‌شوند و سازوکاری برای پیشگیری و درمان آن‌ها به‌طور گسترده معرفی نگردیده است. این رفتارها در افراد و به‌ویژه دانشجویان که از گروه‌های حساس جامعه هستند شیوع بالایی دارند و موجب کاهش سلامت روان و کیفیت زندگی افراد می‌شوند و همچنین می‌توانند بر وضعیت تحصیلی افراد تأثیر بگذارند و موجب کاهش نمرات دانشجویان و حتی شکست در امر تحصیل شوند که این امر نیز خود می‌تواند موجب تجربه‌ی هیجانات منفی بیشتری توسط دانشجویان شود که این هیجانات منفی و سرخوردگی نیز می‌تواند موجب تشدید این رفتارهای اعتیادآور گردد و افراد را وارد چرخه‌ی معیوبی از شکست‌های متعدد و ایجاد احساس ناامیدی و ناکامی حاصل از شکست و روی آوردن بیشتر به رفتارهای اعتیادآور جهت فرار احساسات ناخوشایند کند. استفاده از پرسشنامه به‌عنوان تنها ابزار متناسب با نوع تحقیق و اجرای آن بر روی گروهی از دانشجویان به‌صورت داوطلبانه از محدودیت‌های پژوهش بود. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده از روش‌های دیگری مانند مصاحبه استفاده گردد و از روش نمونه‌گیری تصادفی به‌منظور تعمیم بهتر نتایج استفاده شود. نتایج این تحقیق می‌تواند در شناسایی ماهیت رفتارهای اعتیادآور و فراهم ساختن زمینه‌های مناسب برای طراحی آموزش روش‌های خودتنظیمی هیجانی و خویشتن‌داری به افراد و پیشگیری از روی آوردن افراد به رفتارهای اعتیادآور کمک کند. همچنین با توجه به نقش صفات تاریک شخصیت و اضطراب در آسیب‌پذیری نسبت به رفتارهای اعتیادآور، پیشنهاد می‌شود از نتایج این پژوهش برای مقابله با این رفتارها از روش‌های آموزشی و درمانی استفاده شود.

تشکر و قدردانی:

از کلیه دانشجویانی که در کمال لطف و مهربانی وقت ارزشمند خود را در اختیار پژوهشگر گذاشته و همچنین از تمامی اساتید و کارکنان دانشگاه که در انجام این پژوهش یاری رساندند، قدردانی می‌شود.

منابع و مراجع

- [۱] آزاد فلاح، پرویز؛ اوژند، حمیده؛ رسولزاده طباطبائی، کاظم. (۲۰۱۶). بررسی نقش سیستمهای مغزی رفتاری با عود اعتیاد. مطالعات در پزشکی. ۴۰(۲)، ۵۴-۵۷.
- [۲] بابایی، شیرزاد؛ اصغر نژاد، فرید؛ لواسانی، فهیمه و بیرشک، بهروز. (۲۰۱۷). مقایسه کنترل تکانه و نظم بخشی هیجانی در بیماران مبتلا و غیرمبتلا به اعتیاد غذایی. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، ۲۳(۱)، ۲۲-۳۷.
- [۳] بساک نژاد، سودابه؛ عارفی، نیما و ارشدی، نسرين. (۲۰۱۸). بررسی الگوی خوردن هیجانی، بدتنظیمی هیجان، عزت نفس و تکانشگری در بروز اعتیاد غذایی دانشجویان. فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی سلامت، ۷(۲۶)، ۱۴۵-۱۳۲.
- [۴] پورمحسنی کلوری، فرشته؛ فرش، گلثومه. (۲۰۱۹). نارسایی شناختی، نشانه‌های شخصیت مرزی و تکانشگری در دانشجویان معتاد و غیرمعتاد به اینترنت. تازه‌های علوم شناختی، ۲۰(۴)، ۷۰-۷۹.
- [۵] رستگار، عباسعلی؛ کجوری، محمدعلی سیاه سرانی. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر عوامل شخصیتی مؤثر بر اعتیاد به خرید با اثر تعدیل‌گری چشم‌وهم‌چشمی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه سمنان). علمی-پژوهشی مدیریت بازرگانی، ۷(۳)، ۶۹۹-۷۲۰.
- [۶] رشید، سونیا. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (براساس آزمون نئو) و اعتیاد به اینترنت در نوجوانان. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه. دانشگاه علامه طباطبائی. گیری. دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی.
- [۸] گل محمدیان، محسن؛ یاسمی نژاد، پریسا. (۱۳۹۰). هنجاریابی، روایی و پایایی مقیاس استفاده آسیب زا از تلفن همراه COS در دانشجویان. یافته‌های نو در روانشناسی، ۶(۱۹)، ۳۷-۵۲.
- [۹] یوسفی، رحیم؛ پیری، فائزه. (۱۳۹۵). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسشنامه دوجین کثیف. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، ۲۲(۱)، ۶۷-۷۶.
- [۱۰] یوسفی، رحیم؛ تیموری، شبنم. (۱۳۹۸). "رابطه ساختاری صفات سه گانه تاریک شخصیت با آسیب پذیری به اعتیاد." فصلنامه علمی و پژوهشی اعتیادپژوهی، ۱۳(۵۴)، ۳۱-۴۶.
- [11] Abilash, K. Keerthika, M. & Bharathi, S. (2019). A Study on Prevalence of Behavioural Addictions among College Students. Humanities, 6(4), 27-33.
- [12] Albanese, M. J. & Shaffer, H. J. (2012). Addiction: The genesis and evolution of an idea and its consequences. In APA addiction syndrome handbook, Vol. 1: Foundations, influences, and expressions of addiction. (pp. 3-25). American Psychological Association.
- [13] American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th Ed). Jun 21, 2016
- [14] Austin, E. J. Farrelly, D. Black, C. & Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? Personality and Individual Differences, 43(1), 179-189. doi:10.1016/j.paid.2006.11.019
- [15] Bakir, B. Özer, M. Uçar, M. Güleç, M. Demir, C. & Hasde, M. (2003). Relation between Machiavellianism and job satisfaction in a sample of Turkish physicians. Psychological reports, 92(3_suppl), 1169-1175.
- [16] Balta, S. Jonason, P. Denes, A. Emirtekin, E. Tosuntaş, Ş. B. Kircaburun, K. & Griffiths, M. D. (2019). Dark personality traits and problematic smartphone use: The mediating role of fearful attachment. Personality and Individual Differences, 149, 214-219.

- [17] Christie, R. & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York, NY: Academic Press.
- [18] Claes, L. & Müller, A. (2017). Resisting temptation: Is compulsive buying an expression of personality deficits? *Current Addiction Reports*, 4(3), 237-245.
- [19] Corry, N. Merritt, R. D. Mrug, S. & Pamp, B. (2008). The factor structure of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 90, 593-600.
- [20] Cyders, M. A. & Smith, G. T. (2008). Emotion-based dispositions to rash action: positive and negative urgency. *Psychological bulletin*, 134(6), 807.
- [21] Demircioğlu, Z. I. & Köse, A. G. (2018). Effects of attachment styles, dark triad, rejection sensitivity, and relationship satisfaction on social media addiction: A mediated model. *Current Psychology*, 1-15.
- [22] DeShong, H. L. Helle, A. C. Lengel, G. J. Meyer, N. & Mullins-Sweatt, S. N. (2017). Facets of the Dark Triad: Utilizing the five-factor model to describe Machiavellianism. *Personality and Individual Differences*, 105, 218-223.
- [23] Doran, N. McChargue, D. Cohen, L. (2007). Impulsivity and the reinforcing value of cigarette smoking. *Addiction Behavior*. 32: 90-98.
- [24] Faber, R. J. & O'guinn, T. C. (1992). A clinical screener for compulsive buying. *Journal of consumer Research*, 19(3), 459-469.
- [25] Fowles, D. C. & Dindo, L. (2009). Temperament and psychopathy: A dual-pathway model. *Current Directions in Psychological Science*, 18(3), 179-183.
- [26] Gearhardt, A. N. Corbin, W. R. & Brownell, K. D. (2009). Preliminary validation of the Yale food addiction scale. *Appetite*, 52(2), 430-436.
- [27] Glenn, A. L. Kurzban, R. & Raine, A. (2011). Evolutionary theory and psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 16, 371-380.
- [28] Jenaro, C. Flores, N. Gómez-Vela, M. González-Gil, F. & Caballo, C. (2007). Problematic internet and cell-phone use: Psychological, behavioral, and health correlates. *Addiction research & theory*, 15(3), 309 -320. Volume 1 Foundations, Influences, and Expressions of Addiction. p. 49-66.
- [29] Jonason, P. K. & Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: a concise measure of the dark triad. *Psychological assessment*, 22(2), 420.
- [30] Jonason, P. K. Zeigler-Hill, V. & Okan, C. (2017). Good v. evil: Predicting sinning with dark personality traits and moral foundations. *Personality and Individual Differences*, 104, 180-185.
- [31] Jonason, P. K. & Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 55(5), 532-537. doi:10.1016/j.paid.2013.04.027
- [32] Karim, R. & Chaudhri, P. (2012). Behavioral addictions: An overview. *Journal of Psychoactive Drugs*, 44(1), 5-17.
- [33] Khantzian E, Dods LM, Brehm A. (2005). Psychodynamics. In: Lowinson HJ, Ruiz P, Millman RB, Langrod JG, editors. *Substance Abuse: A Comprehensive Textbook*. Philadelphia: Williams & Wilkins.

- [34] Kircaburun, K. & Griffiths, M. D. (2018). The dark side of internet: preliminary evidence for the associations of dark personality traits with specific online activities and problematic internet use. *Journal of behavioral addictions*, 7(4), 993-1003.
- [35] Kircaburun, K. Demetrovics, Z. & Tosuntaş, Ş. B. (2019). Analyzing the links between problematic social media use, Dark Triad traits, and self-esteem. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17(6), 1496-1507.
- [36] Kornør, H. & Nordvik, H. (2007). Five-factor model personality traits in opioid dependence. *BMC psychiatry*, 7(1), 37.
- [37] Leeman, R. F. & Potenza, M. N. (2013). A targeted review of the neurobiology and genetics of behavioural addictions: an emerging area of research. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 58(5), 260-273.
- [38] Lynam, D. R. & Miller, J. D. (2004). Personality pathways to impulsive behavior and their relations to deviance: Results from three samples. *Journal of Quantitative Criminology*, 20(4), 319-341.
- [39] Necula, C. N. (2020). The Relation between the Dark Triad and Social Media Addiction, with the Moderating Role of Social Anxiety in Young People. *Journal of Experiential Psychotherapy/Revista de PSIHOterapie Experientiala*, 23.(۳)
- [40] Nunes-Neto, P. R. Köhler, C. A. Schuch, F. B. Solmi, M. Quevedo, J. Maes, M. ... & Gearhardt, A. N. (2018). Food addiction: Prevalence, psychopathological correlates and associations with quality of life in a large sample. *Journal of psychiatric research*, 96, 145-152.
- [41] Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and individual differences*, 33(3), 379-391.
- [42] Sindermann, C. Sariyska, R. Lachmann, B. Brand, M. & Montag, C. (2018). Associations between the dark triad of personality and unspecified/specific forms of Internet-use disorder. *Journal of behavioral addictions*, 7(4), 985-992.
- [43] Starcevic, V. & Khazaal, Y. (2017). Relationships between behavioural addictions and psychiatric disorders: what is known and what is yet to be learned? *Frontiers in psychiatry*, 8, 53.
- [44] Stevens L, Verdejo-Garcia A, Goudriaan AE, Roeyers H, Dom G, Vanderplassch W.
- [45] Impulsivity as a vulnerability factor for poor addiction treatment outcomes: A review of
- [46] neurocognitive finding among individuals with substance use disorders. *Journal of substance abuse treatment* 2014; 47: 72 – 58.
- [47] Sussman, S. Lisha, N. & Griffiths, M. (2011). Prevalence of the addictions: a problem of the majority or the minority? *Evaluation & the health professions*, 34(1), 3-56.
- [48] Tice, D. M. Bratslavsky, E. & Baumeister, R. F. (2001). Emotional distress regulation takes precedence over impulse control: If you feel bad, do it! *Journal of personality and social psychology*, 80(1), 53.
- [49] Tommasi, M. & Busonera, A. (2012). Validation of three compulsive buying scales on an Italian sample. *Psychological Reports*, 111(3), 831-844.

- [50] VanderBroek-Stice, L. Stojek, M. K. Beach, S. R. & MacKillop, J. (2017). Multidimensional assessment of impulsivity in relation to obesity and food addiction. *Appetite*, 112, 59-68.
- [51] Whiteside, S. P. & Lynam, D. R. (2001). The Five Factor Model and impulsivity: using a structural model of personality to understand impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 30(4), 669-689.
- [52] Xie, X. Dong, Y. & Wang, J. (2018). Sleep quality as a mediator of problematic smartphone use and clinical health symptoms. *Journal of Behavioral Addictions*, 7, 466-472.
- [53] Zhang, C. Brook, J. S. Leukefeld, C. G. De La Rosa, M. & Brook, D. W. (2017). Compulsive buying and quality of life: An estimate of the monetary cost of compulsive buying among adults in early midlife. *Psychiatry research*, 252, 208-214.
- [54] Zilberman, N. Yadid, G. Efrati, Y. Neumark, Y. & Rassovsky, Y. (2018). Personality profiles of substance and behavioral addictions. *Addictive Behaviors*, 82, 174-181.